



**STADSHOLMEN**

# CENTRALVAKTEN 1

Alstaviksvägen 10

**LÅNGHOLMEN**



## Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

### FAKTABLAD

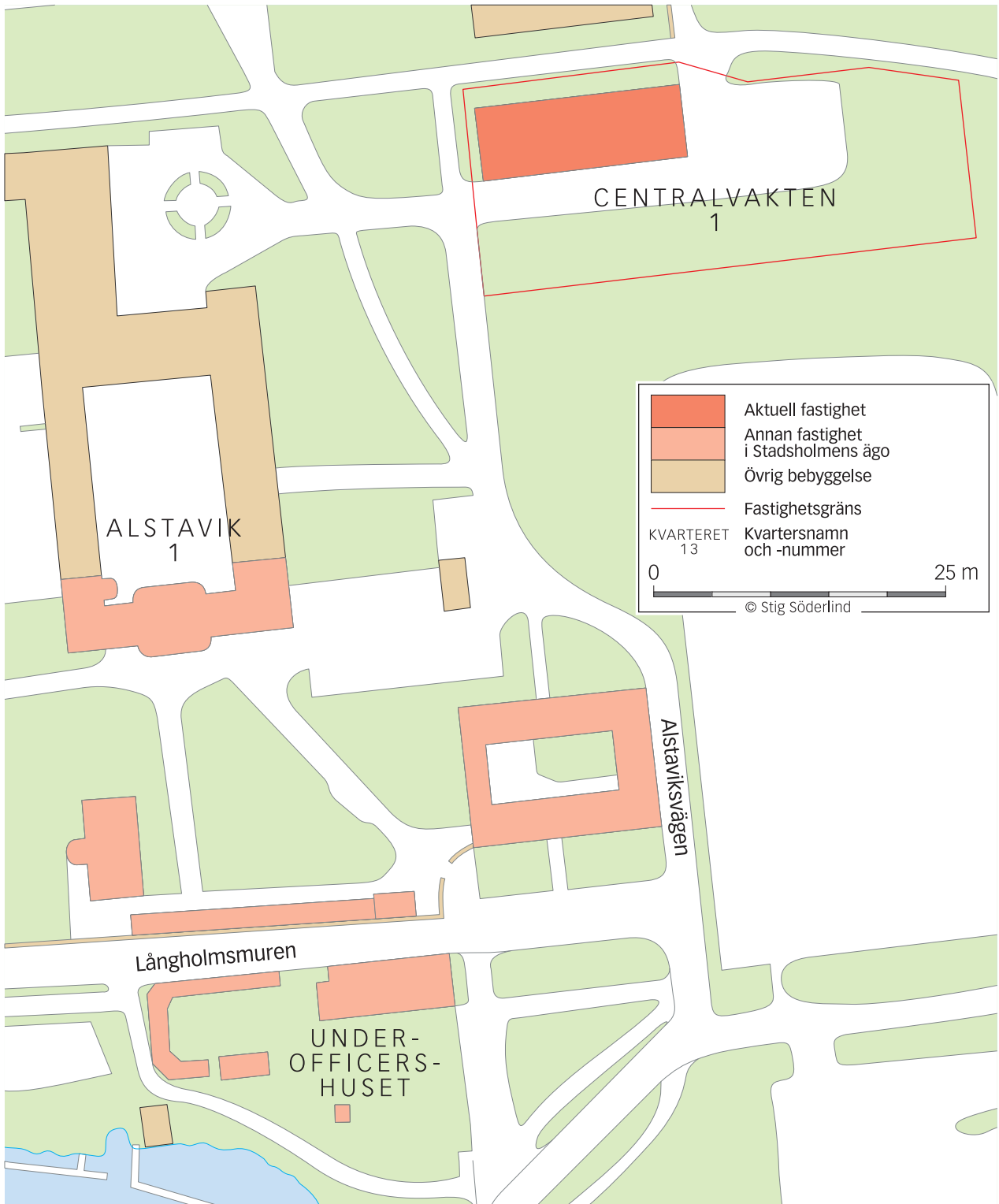
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats [www.stadsholmen.se](http://www.stadsholmen.se)



Byggnaden utgör en del av Långholmens fängelsekomplex. Huset uppfördes 1858-1859 som kasern för 180 man ur den på den tiden militära vaktstyrkan. Byggnadens exteriör och trapplopp bevarar sin karaktär från uppförandet, liksom ett par rum på den inredda vinden.

Huset ombyggdes 1881, då man övergick från militär till civil vaktpersonal, de senare ofta med familjer. Interiörerna i de två vindslägenheterna är välbevarade exempel på fängelsets tjänstemannabostäder från 1800-talets andra hälft och senare.

Centralvakten 1 är blåvärderad enligt Stockholms Stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Detta innebär att fastigheten har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

#### OMRÅDESBESKRIVNING

Långholmen är idag en plats med stora grönområden som nyttjas för rekreations- och fritidsaktiviteter. Mittpartiet av ön domineras fortfarande av fängelsekomplexet vars verksamhet utvecklades på 1970-talet. På ön finns flera kulturhistoriskt värdefulla miljöer som skyddas i stadens översiktsplan. Till dessa räknas Sjötullens byggnad från 1700-talet, Karlhälls gård, Mälarvarvet samt delar av det före detta fängelset.

Inom fängelsekomplexet har merparten av bebyggelsen ett stort kulturhistoriskt värde. De äldsta delarna av anläggningen tillhörde malmgården Alstavik som kronan 1724 köpte in, och vars huvudbyggnad uppfördes på 1670-talet. Här inrättades ett spinn- och rasphus, det vill säga en arbetsinrättning

för bland annat småkriminella, prostituerade och tiggare. Under 1740- och 1750-talet uppfördes flera byggnader enligt ritningar av stadsarkitekt Johan Eberhard Carlberg. Sedan dess har fängelseystemet reformerats flera gånger vilket avspeglas i om- och tillbyggnader av fängelsemiljön. Till denna hör även ett flertal byggnader utanför fängelsemurarna som nyttjas som bostäder.

#### HISTORIK

Byggnaden uppfördes 1858-1859 enligt ritningar av C N Söderberg som kasern för de militära förband som från 1800-talets början hade hand om bevakningen av fångarna. I bottenvåningen låg bland annat logement för 50 man, lektionsrum, sjukrum, arrestlokaler och matsal. I övervåningen fanns två stora rum med logement för 65 man vardera. Ovanför var vinden delvis inredd med bostadsrum. Den militära bevakningen drogs in 1880 och ersattes av civila vakter, ofta med familjer, och med andra bostadsbehov än den militära personalen. Som en följd av det byggdes kasernbyggnaden om 1881. Byggnaden kom att innehålla bostäder för bevakningsbefälhavare, arbetsföreståndare, kamrerare och tre sergenter. I bottenvåningen anordnades en



CENTRALVAKTEN HAR ETT BETONAT MITTPARTI OVANFÖR HUVUDENTRÉN TILL HÖGER I BILD. FOTO: J. MALMBERG.



BYGGANDENS BAKSIDA HAR LIKSOM FRAMSIDAN ETT BETONAT MITTPARTI. FOTO: J. MALMBERG.





HUVUDENTRÉN MED RUNDBÅGIG PORTAL OCH HELFRANSKA PARDÖRRAR. FOTO: J. MALMBERG.



DÖRR FRÅN SENT 1800-TAL MED GLASAD ÖVRE FYLNING. FOTO: J. MALMBERG

central vaktlokal och kamrerarekontor. Byggnaden kom att benämnas Tjänstemannabostadshuset. Idag nyttjas de två nedre våningarna som daghem. På den inredda vinden finns två lägenheter. Fastigheten förvärvades av AB Stadsholmen 1979 och renoverades på 1980-talet. Den nya funktionen som daghem innebar att planlösningarna till viss del förändrades i dessa våningar. Ett mål var att äldre snickerier och takstuckatur i möjligaste mån skulle bevaras. Renoveringen skedde i samarbete med Stadsmuseet.

#### BYGGNADSBESKRIVNING

Den två våningar höga byggnaden på gråstensgrund har inredd vind under plåttak. Fasaderna är slätputsade med betonade mittpartier. Entrén i söder har ursprungliga, halvfranska pardörrar inom en rundbågig portal.

Trapplopp och vilplan är av kalksten upp till den inredda vinden. Vindsvåningens vilplan har trägolv. Möjligen har delar av vinden varit stenlagd tidigare,

eftersom det i en av lägenheterna, i rummet närmast trapploppet, finns ett större parti kalkstensplattor i golvet. Trapploppets fönsterbågar och karmar är sentida. Det finns en ursprunglig smidd järndörr till vindsvåningen.

Vindsvåningen innehåller två lägenheter. Till den västra och mindre lägenheten leder en halvfransk enkeldörr med nytillverkat, profilerat foder. Den östra lägenheten har halvfranska pardörrar med profilerade foder, förmodligen från 1880-talet. Ett förrådsrum i samma plan har en halvfransk enkeldörr med profilerat foder, möjligen från uppförandet vid 1800-talets mitt.

Lägenheterna bevarar delar av planlösningen och förmodligen enstaka detaljer från uppförandet 1858-1859, till exempel fotpanelerna i det betonade mittpartiet. I övrigt präglas lägenheterna av ombyggnaden 1881, då enhetliga halvfranska dörrblad med profilerade foder samt profilerade sockellister tillkom. Fönsterbågarna är samtliga från sent 1900-tal, liksom enstaka dörrfoder och dörrblad.



FOTPANEL SOM FÖRMODLIGEN ÄR FRÅN UPPFÖRANDET PÅ 1850-TALET.  
FOTO: J. MALMBERG

KAKELUGN FRÅN SENT 1800-TAL. FOTO: J. MALMBERG.

## GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, [www.stadsmuseum.stockholm.se](http://www.stadsmuseum.stockholm.se).